Historical Jewish Press (JPress) of the NLI & TAU

דבר, 05.11.1948, page 3

קטעי שירה ופרוזה

א

עַם בְּשֹׂרֵת הַגָּלִיל

אַלִּי, הַרִיעָה עַת, וְלֹא חָזוּהָ
רוֹאִים, כְּאֵשׁ עֵינָם נָקְבָה כָּל אֲשֶׁלָה.
וְלֵב חֲזוּרֵי־עוֹלָם מִשְּׁבִי לֵילָם יָגוּעַ,
פְּאֵר קָדוּמִים, אַרְצִי, עָלַיִךְ כִּי נִגְלָה.

הוֹי, — שָׁדַי גָּלִיל! יַלְדִּי, לֹא רָאִיתִיךָ
גַּם בַּחֲלוֹם דּוֹרֵךְ מֵה עֹז עַל בָּמוֹתָם;
מִקְקִיצַ גּוּשׁ־חֶלֶב, מֵעוֹז פַּרְשִׁיחָה,
שׁוֹבֵר מְצוֹר מַנָּרָה וְקָבִיש עָקֵב מִדָּם;

מִשְּׁלִיךְ קָאַפְּסוּף, זוּ יָד פּוֹרֶצֶת
קַבְּצָה מִכָּל אַשְׁפָּה וּמִסֹּלֶת־עָם, —
וּיְהִי גָלִיל, נוֹף רָם, וְאֶרֶץ מִסְלֶעֶת
מִקְרָח — מִשְׁגַּב עָם וּשְׁלוֹם־אָדָם!

ב

עַם חלוקת פרס־טשרניחובסקי

(לפי דברים שבעל־פה)

לא היה זה עונג מיוחד ללכת ברחובות המאוסלים ובתוך החשכה, שכאילו עמקה עם האיפול, אל בית שטראוס, כדי להשתתף בחג חלוקת הפרס לתרגומים על שם טשרניחובסקי; אבל היתה נעימה מאוד ההכרה, שגם לעת כזאת אנו עושים את חובתנו לתרבות ישראל כמו בימים כתיקונם (אם היו לנו בכלל ימים כאלה בשנים האחרונות!). יקרה ההרגשה, שאין אנו מבטלים מצוות מפני מצוות; ואם יקרה לנו מאוד החזית להגנה על קיומנו המדיני, אל נא תקל בעינינו התזית לקיומה של נשמת האומה, נשמת האדם, לחיזוקה בימים שהמלחמה האכזרית אינה יכולה שלא לפגוע קשה בה, והיא טעונה „סם שכנגד" מבית היוצר של האומה.

ניטצשה פסק פעם את פסוקו הנאה: „ככלות הבנין, אין לקיים עוד את הפיגום, שלא הוקם אלא לצורך המלאכה". ויש מי שסבור, שהואיל והוקמה המדינה, אין עוד חשיבות למה שסייע להקמתה. אבל התרבות, שהיא הפיגום לבניית הבית, היא גם הבית עצמו, שלשמה הוקמה. בית ריק לא יתן ולא יוסיף לנו מאומה.

היתה זאת, איפוא, הרגשה של חג בקרב הקהל שבאולם, שהיה נוכח בטכס — הרגשה שאין התרבות העברית יתומה בעיר העברית הגדולה, ולא בה בלבד.

*

הרעיון לקבוע פרס לתרגומי מופת על שם טשרניחובסקי היה רעיון מצויין כשהוא לעצמו. עלינו עוד ימים רבים לטפח אמנות־התרגום, שאינה כיום אלא הישג מועטים, — וגם כפרס מקביל לפרס ביאליק, שנקבע ליצירת מקור. שני הפרסים האלה קובעים באינו מידה את מהותם של שני משוררינו הגדולים, שהאחד צמח כולו ממסורת־פנים, בעוד שהשני, שאף הוא ראש יניקתו מן התנ"ך ומן המקורות, הרבה להביא מזמרת חוץ, ולא מעט הופרה ממנה וגם הפרה בה אותנו.

מראשית ספרותנו החדשה, מימי שד"ל ועד אחד־העם, נמצאו בידינו קנאים גדולים למקור. שד"ל העמיד תמיד את רש"י כנגד הרמב"ם, וקרא למסורת־פנים שנסתמלה בפרשן העניו, ואל יהודה הלוי, ששר נגד „חכמה יונית" והרים על נס את יחידותה של תורת ישראל. ודאי שהיה צורך השעה לאומה, שתהא מצמצמת את שכינתה בתחומיה העצמיים. אבל הרמב"ם, שקידש את תורת אריסטו כל כך, חיזק בה דוקא את תורת ישראל, ולא בשיטה הפילוסופית האסכולסתית של „מורה נבוכים" בלבד, כי אם אולי עוד יותר ב„משנה תורה" — בסידורו, בסגנונו, בבניינו, בצלילותו ניכרת השפעתה המבורכת של „חכמה יונית" זו. יש דרך למלחמה בערכי חוץ בזה שמכניסים אותם סנימה, שקובעים להם צורה שהאומה צריכה לה, והם העומדים כתריס נגד השעבוד ל„חוץ".

בכל מפנה גדול בתולדותיה של אומה עומד כוח יוצר, שפנין מוסבים כלפי חוץ וכלפי פנים בהתלהבות קנאית שוה, בכוח קליטה שוה. כאלה היו דוקא הגדולים שבגדולים בינינו. לא רק הרמב"ם, כי אם אפילו אותו יהודה הלוי, שלמד לא מעט מן הערביים, ומן היונים; ואפילו אחד־העם, שהיה מן המצמצמים המובהקים בראותו צורך להעמיק, אחר ההשכלה, את הכרת התרבות המקורית — כלום לא קלט מן המערב משהו. שיית ד את דמותו בתרבות ישראל החדשה? כלום לא מן החוץ הביא לא רק כמה דעות־יסוד, כי אם בעיקר את כוחו לביטוי, את ההקפדה לביטוי, לאחר דורות של מטרשטשי ניב ומרושלי ניב?

וכלום יצוייר אפילו משורר כרמח"ל, שהיה כולו מטע־פנים, בלי מגע עם שירת העולם? כלום יל"ג, שכוחו היה גדול בתרבות המסורת כל־כך — אינו תלמידו של הומירוס באמנות התיאור ובסרידות המאהבים בשיר „בין שני אריות"? וכלום לא הושפע מנקרסוב ב„קוצו של יוד", קינת גדולה זו שקונן על גורלה של האשה העבריה, ועל אף התשפעה הזרה — אתת היצירות המקוריות ביותר בשירת ישראל?

*

ביאליק למד אף הוא לא מעט, כטשרניחובסקי, מפושקין ומלרמנטוב; אבל ביאליק עיכל אותם אחרת, בעוד שבעל „חתונתה של אלקה", „עמא דדהבא" ו„ברוך ממגנצא", קלט קלישה אורגנית ביחד עם התנ"ך גם את שירת יון ורומא, גם את גיטה וביירון. הוא כגיטה, יצר אצלנו את המושג על „ספרות העולם" („וועלט־ליטעראטור") בהרחיבו לאין שיעור את התחומין לדור שבא אחריו. הוא הראה, כגיטה, שאפשר להיות תלמיד ושליט כאחד. כגיטה, שחזר ב„פאוסט" על דמויות „המלט" („פאוסט־המלט, גרטכן־אופליה ועוד), ובכל זאת יצר שירה לאומית גדולה כל כך, יש ואנו מוצאים גם בשירת טשרניחובסקי סמוכין, ויותר מסמוכין, ליצירות כמעט אידנטיות בשירת העולם, ואף על פי כן לא נגרע כלום מעצמיותו ומקוריותו.

כזו היא אחת ממיטב יצירותיו — האידיליה „כחום היום", שהנושא לקוח כולו מפואימה אחת של המשורר הרוסי מייקוב; אכן החיקוי עולה על המקור, במידה כזו, בכוח כזה, שהוא נראה כמקור, והמקור — כחיקוי... ביצירה זו הובלט ביותר כוחו של טשרניחובסקי ל„יהד" את הלועז לא רק על ידי מסגרת החוי היהודי, כי אם בעיקר על ידי העבירו את הנושא לספירה רמה יותר. הילדה הנוצרית החולמת הנמשכת אל חיי המנזר, בשמעה את סיפורי הנזירה עליהם, אינה מסמלת בשום פנים את ילדי האומה הרוסית ברבבותיהם, בעוד שהנער הכפרי התמים, הנטוע כולו בתוך התנ"ך ובתוך הטבע כאחד, הוא בכוח נער חלוץ, שהוא זקוק לאדמת מולדת משלו, ששם מקום חיותו, ובשמעו את סיפורי המשולה על ירושלים וחברון, על קבר רחל ומערת המכפלה, הידועות לו מן החומש, הוא נעקר בתומו מן הכפר, כמו ממקום שבי, בורח מביתו ונמלט אל המולדת.

זה כוחו של משורר־אמת: אפילו כשנראה מחקה, הוא רואה דרך אספקלריה שלו — שותל ביצירת האומה ערכים, ששרשיהם נעוצים מלכתחילה בקרקעה.

וזהו הסוד של „מקור ותרגום" העולים בקנה אחד בכל יצירה אוניברסלית: היא הופכת את התרגום למקור, ואותה שעה היא שומרת גם על הקצב הזר, שיש בו משום חידוש המקור.

יעקב פיכמן